

DE AMSTERDAMSCHЕ VOLKSTAAL
VOORHEEN EN THANS

DOOR

G. G. KLOEKE

MEDEDEELINGEN DER KONINKLIJKE AKADEMIE
VAN WETENSCHAPPEN, AFDEELING LETTERKUNDE
DEEL 77, SERIE A, N°. 1

UITGAVE VAN DE N.V. NOORD-HOLLANDSCHE
UITGEVERS-MAATSCHAPPIJ, AMSTERDAM 1934

MEDEDEELINGEN
DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN
TE AMSTERDAM, AFDEELING LETTERKUNDE

RUBRIEK A: LETTEREN, WIJSBEGEERTE, GODGELEERDHEID

DEEL 55 (1923)

- N°. 1. B. FADDEGON, *De interpretatie der Kāthaka-Upanisad*. . . . . f 0.30
„ 2. J. H. KERN, *De taalvormen van 't Middelenlengelse gedicht Havelok*. . . „ 0.30
„ 3. N. VAN WIJK, *Taalkundige en historische gegevens betreffende de oudste
betrekkingen tussen Serven en Bulgaren*. . . . . „ 0.30
„ 4. A. J. WENSINCK, *New data concerning Syriac mystic literature*. . . „ 0.40
„ 5. C. C. UHLENBECK, *Over een mogelijke verwantschap van het Baskisch
met de Palaeo-Kaukasische talen*. . . . . „ 0.30
„ 6. A. J. BARNOUW, *Echoes of the Pilgrim Fathers' speech*. . . . . „ 0.40

DEEL 57 (1924)

- N°. 1. J. J. SALVERDA DE GRAVE, *Turolodus*. . . . . f 0.30
„ 2. C. W. VOLLGRAFF, *Ἐπιφοῖς ἐν γὰρ ἔπειτον (Over den oorsprong
der dionysische mysteriën)*. . . . . „ 0.40
„ 3. J. P. B. DE JOSSELIN DE JONG, *Het Negerhollandsch van St.
Thomas en St. Jan*. . . . . „ 0.30
„ 4. W. CALAND, *Over Ziegenbalg's „Malabarisches Heidenthum“*. . . . . „ 0.30
„ 5. H. PERNOT, *Remarques sur les Évangiles*. . . . . „ 0.30
„ 6. J. VÜRTHEIM, *Europa*. . . . . „ 0.30

DEEL 59 (1925)

- N°. 1. J. J. G. VÜRTHEIM, *Rhadamanthys, Ilithya, Elyson*. . . . . f 0.30
„ 2. J. VAN GINNEKEN, *De oorzaken der taalveranderingen*. . . . . „ 0.30
„ 3. F. M. TH. BÖHL, *Volksetymologie en woordspeling in de Genesis-verhalen*. . . „ 0.40
„ 4. N. VAN WIJK, *Zur Komposition des altkirchenslavischen Codex
Suprasliensis*. . . . . „ 0.50
„ 5. D. PLOOIJ, *De Commentaar van Zacharias Chrysopolitanus op het
Diatessaron*. . . . . „ 0.30
„ 6. A. J. WENSINCK, *The Second Commandment*. . . . . „ 0.30
„ 7. D. C. HESSELING, *Evangelinos Apostolidis Sophoclis neo-helléniste*. . . „ 0.30
„ 8. PH. S. VAN RONKEL, *Bericht aangaande de jongste aanwinst van
Maleische handschriften in het buitenland (Cambridge)*. . . . . „ 0.30
„ 9. C. C. UHLENBECK, *Nieuwe woorden in het Blackfoot*. . . . . „ 0.30

DE AMSTERDAMSCH E VOLKSTAAL VOORHEEN EN THANS

DOOR G. G. KLOEKE.

Velen hebben zich reeds afgevraagd, hoe het toch komt, dat het Nederlandsche taalgebied zich kenmerkt door een zoo groote verscheidenheid van dialecten. Zijn de tegenwoordige dialectgrenzen dezelfde als die van de Germaansche stammen die in het begin van onze jaartelling ons land bewoonden? Een belangrijke vraag, die zich onmiddellijk daarbij aansluit, is deze: blijven de dialectgrenzen en de tongvallen in wezen ongewijzigd, of moeten wij aannemen, dat er meer of minder groote omwentelingen in de taal hebben plaats gehad? Er zijn geleerden, die slechts aan een zéér geleidelijke evolutie van de dialecten kunnen gelooven. Zoo constateert J. Jacobs voor het door hem onderzochte Westvlaamsche gebied, dat de evolutie der volkstaal van ± 900 ¹⁾ tot heden uiterst langzaam

---

¹⁾ Dit jaartal, betrekking hebbend op de oudste tekst, een herbarium, heeft Jacobs later weer moeten terugnemen, immers: „het lijdt geen twijfel dat ons handschrift zelf even na 1200 geschreven is” (*Versl. en Med. Vl. Acad.* 1931, blz. 213). J. neemt nu aan, dat dit hs. teruggaat op een ander, dat in de periode 1085—1110 geschreven zou zijn (t.a.p. blz. 237). Anderzijds, zegt Verdeyen „zal men toch moeten erkennen, dat zijn uitgesproken oostelijke localisaties ons verhinderen zoo maar voetstoots een zuiver Westvlaamschen oorsprong voor het Herbarium aan te nemen” (*Revue belge de Philologie et d'Histoire*, t. VIII, 1929, blz. 364). Het komt mij voor, dat men veiliger doet, in het boven aangehaalde citaat 900 in 1252 te veranderen. Trouwens ook het tolreglement van 1252 „is een afschrift, waarin het oorspr. (verloren gegane) stuk op menige plaats nauwkeurig schijnt bewaard” (*Het Westvlaamsch*, blz. 64).

is voortgegaan¹⁾. Maar het is de vraag, of het door Jacobs waargenomen taalconservatisme wel voor alle Nederlandsche gewesten geldt. Met name in het noorden hebben in een betrekkelijk kort tijdsverloop ingrijpende taalveranderingen plaats gehad, waarvoor het woord „evolutie” niet meer op zijn plaats is. J. Huizinga heeft aangetoond, dat de Groningsche Ommelanden oorspronkelijk Friesch waren en houdt het voor waarschijnlijk, dat het Friesch er zich nog „tot in het laatste vierendeel der 15de eeuw” als spreektaal gehandhaafd heeft²⁾. Thans is dat Friesch zóó zeer verdwenen, dat het uiterst moeilijk valt, een lijst van mogelijke Friesche relictten op te stellen. Aan gene zijde van de grens, in Oostfriesland is trouwens de gang van zaken evenzoo geweest. Velen meenen, dat ook in Noord-Holland een oorspronkelijk Friesch dialect verdrongen is en vinden daarbij steun in de plaatsnamen met Friesch vocalisme.

Wellicht zal men bij het voortgezet taalonderzoek bepaalde streken kunnen aanwijzen, die zich in een lang tijdsverloop door een zeker taalconservatisme hebben gekenmerkt (men denke aan de provincie Friesland zelf), maar nimmer zal men het conservatisme van alle tongvallen als een vaststaand feit mogen beschouwen. Dat de veranderingen van de volkstaal, zelfs al in de loop van drie eeuwen, niet gering kunnen zijn, zou ik aan de hand van een paar voorbeelden uit de Amsterdamsche volkstaal willen aantonen³⁾.

¹⁾ Ik geef hier het geheele citaat uit Jacobs, *Het Westvlaamsch van de oudste tijden tot heden*, blz. 291: „De evolutie der Westvl. volkstaal is uiterst langzaam voortgegaan. Dit geldt in zeer hooge mate voor de quantiteit en de qualiteit der klanken, voor het geslacht, doch minder voor de vormen en de syntaxiselementen, ook de woordenschat is buitengewoon goed bewaard”.

²⁾ J. Huizinga in *Driemaandelijksche Bladen* XIV (1914), blz. 1—77.

³⁾ Voor Amsterdamsche verschijnselen, die passim in de 17de-eeuwsche kluchten voorkomen, zal bronnenvermelding uit de eerste hand niet noodig zijn. Men kan zich in de werken van Van Vloten,

Het is bekend, dat er in Amsterdam verschillende tongvallen worden gesproken. Winkler somt, voorgelicht door J. ter Gouw niet minder dan 19 verschillende dialecten op¹⁾, maar wanneer hij b.v. zelfs het Nieuwendijksch van het Kalverstraatsch onderscheidt, dan betreuren wij het, dat er niet bij gezegd wordt, in welke opzichten deze beide dialecten van elkaar afwijken. Beter dan ons met die verschillende dialecten op te houden, zal het dus zijn, enkele met name genoemde verschijnselen te beschouwen, waarvan ik, afgaande op de mededeelingen van anderen zoowel als op grond van eigen waarnemingen, moet aannemen, dat zij karakteristiek zijn voor de taal van de overgrote meerderheid van de Amsterdamsche volksklasse.

Beschouwen we allereerst de vèrgaande diphthongering van *e* en *o*, zooals in *neime* (nemen), *eite* (eten), *boufe* (boven) en *kouke* (koken), dan blijkt het, dat aanwijzingen van een dergelijke diphthongering in de oude kluchten ontbreken. Ja voor één groep van *e*-klanken (namelijk die teruggaan op oudgermaansche *ai*) vindt men bij Brederoo en talrijke andere Amsterdammers herhaaldelijk een *ie*, zoo bv. *bien*, *diel*, *hiel*, *gien*, *allien*, *liene*, *miene* (been, deel enz.). Deze, toch ongetwijfeld echt oud-Amsterdamsche, *ie*-uitspraak voor *ee* schijnt in de hoofdstad thans niet meer bekend te zijn. Het woord *gatepetiel* (eigenlijk: gatenplateel) voor 'vergiet' is blijkbaar het eenige overblijfsel uit de *ie*-tijd²⁾.

Tegenover de diphthongering van *e* en *o* staat in het Amsterdamsch van nu veelal de monophthongering van *ui* en *ij* (en ook *ei*). Men hoort dus veel *hōös* (huis), *slōös* (steenen brug), *dōöf* (duif), *lōök* (luik), welke woorden vrijwel worden uitgesproken met de vocaal van het Fransche woord *fleur*.

Het Nederlandsche Kluchtspel van de 14de tot de 18de eeuw, I—III en P. H. van Moerkerken, *Het Nederlandsch Kluchtspel in de 17de eeuw*, I—II al heel spoedig oriënteeren.

¹⁾ J. Winkler, *Dialecticon*, II, blz. 86 vv.

²⁾ *Onze Volkstaal*, II (1885), blz. 133.

Geheel evenwijdig daarmee is de ontwikkeling van de uitspraak van de *ij* in woorden als *aas* (ijs), *kaake* (kijken), *faan* (fijn), welke vocaal door Querido terecht als *a*-klank wordt opgevat. Volgens J. A. Alberdingk Thijm en W. W. van Lennep¹⁾ werd de *ij* te Amsterdam wel op vierderlei wijze uitgesproken. Vooral in de laagste standen hoorde men iets als een *èè*, dus *wèès* voor wijs enz., maar ook *vaaf* of *vaaf* voor vijf²⁾. De uitspraak schijnt dus nog volgens standen gedifferentieerd geweest te zijn. Persoonlijk heb ook ik de indruk, dat de klank als platter wordt beschouwd, naarmate hij meer naar de *a* overhelt. Maar hoe het ook zij, in de kluchten vinden wij geen aanwijzingen, dat er met de *ui* en *ij* in dit opzicht iets bijzonders aan de hand is. Wel zijn er teekenen, die erop wijzen, dat er in de 17de eeuw nog een onderscheid werd gemaakt tusschen *ij* en *ei*.

Specifiek-Amsterdamsch is de uitspraak van de korte *a* in *Jân*, *gât*, *gehäd*, *städ* enz. Alberdingk Thijm en Van Lennep halen o.a. een rijmpje aan, waarin deze uitspraak wordt bespot :

„De heere *vann* de *statt*
Die hebbe altyd *watt*,
Ze hebbe uitgefonde
Belasting op de honde enz.”

Deze sterk gepalataliseerde uitspraak van de *a* is te merkwaardiger, omdat hij precies tegenovergesteld is aan de gevelariseerde en geronde uitspraak, die men in andere Nederlandsche steden kan hooren. Rechtgeaarde Haarlemmers en Leidenaars b.v. zeggen *kât*, *mân*, *Jân*, wat bijna klinkt als *kot*, *mon*, *Jon* enz.

¹⁾ *T. a. p.* blz. 128 en 130.

²⁾ Men zal bemerken, dat daar een tegenspraak is tusschen de mededeelingen omtrent *ei*- en *ij*-uitspraak. „Allen zijn het hierin eens, dat de Amsterdammers deze klanken niet onderscheiden” (blz. 127), maar de „wanklank” wordt op blz. 128 als *èè* opgegeven, terwijl op blz. 130 royaalweg de *aa(i)* wordt toegegeven.

Bij deze Amsterdamsche *ä*-uitspraak heeft men gedacht aan invloed van het Friesch¹⁾. De zaak is van genoeg belang om er even op in te gaan. Inderdaad kent ons Friesch woorden als *fek* (vak) en *efter* (achter), maar een kat wordt *kät* genoemd. Dat is maar één voorbeeld uit vele om te doen zien, dat het Amsterdamsch heel wat „Friescher” dan het Friesch-zelf zou zijn. Wel vinden we ook in de Hollandsche kluchten een *e* voor *a*, maar die is bijzonder zeldzaam en komt, zoover ik heb na kunnen gaan, alleen in de woorden *zel* (zal) en *wet* (wat) voor; dit laatste woord is uiterst schaarsch²⁾.

Vergelijkt men nu de toestand, zooals die in het tegenwoordige Zaaansch is³⁾, dan zal men iets voor Boekenoogen's meening kunnen voelen, dat deze weinige rariteiten „als erfstukken uit het vroeger inheemsche Friesche dialect te beschouwen zijn”, maar het dan tevens als onwaarschijnlijk moeten beschouwen, dat de klankwettige uitspraak in het hedendaagsche Amsterdamsch een regelrechte voortzetting van de Friesche uitspraak zou zijn. Het is dunkt mij tē mooi, om aan te nemen, dat de Friesche relicten in de groote stad Amsterdam zoo voor het grijpen zouden liggen, terwijl ze op het platteland van Noord-Holland, zelfs in Westfriesland, met groote moeite gezocht moeten worden. Ik moge er hier op wijzen, dat er in Antwerpen een *ë*-achtige uitspraak schijnt voor te komen, die eenigszins lijkt op de Amsterdamsche. Winkler⁴⁾ deelt daaromtrent mede :

1) Van Ginneken en Endepols. *De Regenboogkleuren van Nederlands Taal*, eerste druk, blz. 172.

2) *wet* komt o.a. herhaaldelijk voor in de klucht „*Nieuwsgierig Aegje*” van Bormeester en in de gelijknamige klucht van v. Bogaert. Of hier al of niet sprake is van Zaaansche (Waterlandsche) invloed of dialectkarakteriseering, waag ik niet te beoordeelen. Maar in „*Dronke Jaap de Boer op het Concert*” van Van Elsland vindt men ook een paar maal *wet* en Van Elsland is reeds blijkens de taal geen Zaanlander, hij zal wel Haarlemmer geweest zijn (zie Biogr. Wb. IV, 565).

3) Boekenoogen, *De Zaaansche Volkstaal*, blz. XVI.

4) *Dialecticon*, II, blz. 288.

„De onvolkomen of korte *a* helt sterk naar de onvolkomen *e* over, en is gelijk aan de korte of geslotene hoogduitsche *ä*; *man* klinkt omtrent als het nederlandsche *men*, volkomen als *männ* in hoogduitsche spelling, *had* als *ed* of beter *ädd*, *kwam* als *kwem* of *kwämm* enz.”¹⁾

Een ander zoogenaamd Friesch verschijnsel is de *sk*-uitspraak voor de *sch* in woorden als *skip*, *skelm*, *skool* enz. Justus van Maurik, die het weten kon, schrijft²⁾: „in enkele gedeelten van Amsterdam zegt men nog *sk* voor *sch*: *skip*, *skuit*, *skamen*, *skotel*” en Winkler merkt althans voor Kattenburg op, dat de vraag: moet gij ook geschoren worden, daar ongeveer luidde: „*mójjók geskórre wórre*”. Multatuli geeft juffrouw Pieterse in de mond: *skenkerissin* (schenk eens in), *beskonke* enz.

Aan de juistheid van deze opgaven uit drieërlei bron valt nauwelijks te twifelen, daar bijkans het geheele platteland van Holland benoorden het IJ de *sk*-uitspraak (in de oude generatie) nog behouden heeft, terwijl ook in Weesp, dat in taalkundig opzicht vrijwel als filiaal van Amsterdam is te beschouwen, de *sk* tot voor kort nog leefde.

Ondanks deze feiten vinden we geen aanwijzingen, dat in Amsterdam vroeger de *sk* gesproken werd. Mogen wij Huygens

---

¹⁾ Winklers opgaven zijn afkomstig van de geboren Antwerpenaar Jan van Beers. Het is vreemd, dat de schrijver van de Antwerpsche klankleer, H. Smout, het bestaan van deze uitspraak ontkent (Smout, *Het Antwerpsch dialect*, Gent 1905, blz. 158), terwijl toch de lexicografen Cornelissen en Vervliet op blz. 7 van hún (in 1899 verschenen) *Idioticon van het Antwerpsch dialect* opmerken: „Nochtans, in sommige wijken der stad Antwerpen, klinkt [de korte *a*], vooral in de platte volkstaal, scherp gelijk de Fransche *a* (*ä*). *Däk*, *Jän*, *bäkker*”. Is de eigenaardigheid aan het verouderen? Het verschil in generatie tusschen Smout en Van Beers en de mededeeling, dat die uitspraak „vooral in de platte volkstaal” voorkomt, doen het vermoeden.

²⁾ In een woordenlijst uit de enquête van het Aardrijkskundig Genootschap.

gelooven, dan zouden wij moeten aannemen, dat Trijntje Cornelisdr. de *sch* goed uitsprak, ofschoon zij toch als een Zaaansche wordt voorgesteld, en dat terwijl het vaststaat, dat de *sk*-uitspraak bij het Zaaansche volk nog tot heden bewaard is gebleven. Ik weet dit doodzwingen van de *sk* in alle mij bekende 17de-eeuwsche bronnen niet anders te verklaren dan door aan te nemen, dat die uitspraak zoo algemeen was, ook te Amsterdam, dat er niets opmerkelijks of lachwekkends in werd gevonden. Heel gewaagd is die veronderstelling niet, wanneer men bedenkt, dat zelfs de Friesche dichter Gysbert Japicx geregeld *sch* spelde, terwijl toch niemand zal betwijfelen, dat hij *sk* gezegd heeft.

Het is bekend, dat ook in de taal van de Zuidafrikaansche Boeren de *sk* nog bewaard is. Ook wanneer men nog niet al te veel gewicht wil hechten aan de omstandigheid, dat onder de stammoeders van de boeren een aantal Amsterdamsche weesmeisjes geweest zijn¹⁾, dan zal de connectie van de meeste stamvaders met Amsterdam en juist met het zuidelijk daarvan gelegen Hollandsche gebied²⁾ ons eenig recht geven tot de hypothese, dat ook in Zuid-Holland de *sk* in de 17de eeuw nog verbreid geweest is. Zuidelijk van Amsterdam komt de *sk*-uitspraak trouwens thans nog voor in Osdorp, Sloten en Katwijk, terwijl hij in Weesp en Muiden nog wel bekend, maar verouderd is. Friesch kan men de *sk*-uitspraak slechts in zooverre noemen, dat we hier een oude toestand in Friesland en Noord-Holland gehandhaafd zien. Maar *sk*-uitspraak vinden we ook in Overijsel, niet alleen in het westen, maar ook diep in het binnenland, in plaatsen b.v. als Wierden, Holten, Enter en Rijssen, die nog niemand ooit als Friesch beschouwd heeft.

Een soortgelijk geval van totale verdwijning als bij de *ie* in *bien*, *diel* enz. hebben we weer bij de verleden deelwoorden van het type *evlucht*, *edragen*, *esteurt* enz. Zulke vormen zijn in het

¹⁾ Hesseling, *Het Afrikaans*, tweede druk, blz. 20 noot 1.

²⁾ Hesseling, blz. 4.

tegenwoordige Amsterdamsch niet meer bekend en toch behoorden ze eertijds tot de „welbekende plat-Amsterdamsche vormen welke [behalve Vondel] ook Brederoo en andere comici haast uitsluitend bezigden”¹⁾.

Wanneer men nu bedenkt, dat de deelwoorden met *ge-* in de dialecten van Noord-Holland en van onze noordoostelijke provinciën, met uitzondering van die van de zuidelijkste strook van Gelderland, in het geheel niet voorkomen, wanneer men weet, dat langs de heele Zuiderzeekust van Blankenham in Noord-Overijsel af tot Marken en Volendam toe de participia met *e-* gesproken worden en dat ook het oude dialect zelfs van Laren, Blaricum, Hilversum en Huizen alleen deelwoorden met *e-* kent, dan ziet men zich toch wel genoopt, om het eenige kuststrookje met *ge-*, dat door Weesp, Muiden, Muiderberg en Naarden gevormd wordt, als een „anomalie” te beschouwen, die ontstaan is onder zeer recente Amsterdamsche invloed. Deze voorstelling wint aan waarschijnlijkheid, wanneer we zien, dat *e-* ook in Zuid-Holland volstrekt niet ongewoon is. Het is overgeleverd voor Katwijk, Rijnsburg, Woerden, Gouda, Moordrecht en Goeree, maar was vroeger gebruikelijk in Delfland (men denke aan de gedichten van Huygens) en blijkbaar ook in de stad Delft²⁾. Ook in Fransch-Vlaanderen worden de deelwoorden met *e-* gevormd³⁾ en voor Zeeland zijn ze niet alleen uit de levende dialecten maar ook van vroeger overgeleverd⁴⁾. Maar door dit alles kunnen we ons moeilijk onttrekken aan de conclusie, dat de participia met *ge-*, in bewuste afwijking van de Hollandsche volkstaal, naar Brabantsch model gevormd zijn⁵⁾.

¹⁾ Van Helten, *Vondel's Taal*, Vormleer, § 49.

²⁾ Westerbaen, *Gedichten* I, blz. 63.

³⁾ Vercoullie, *Onze Volkstaal* II (1885), blz. 38.

⁴⁾ *De klucht van 't Kalf*, Gerijmt door Joos Klaerbout, Middelburgch 1662. (v. Moerkerken, blz. 432), vgl. ook v. Moerkerken blz. 385 vv.

⁵⁾ Uit het feit, dat *ge-* in het Afrikaansch aanwezig is, zal men

We dienen thans enkele woorden te wijden aan een eigenaardigheid, die velen als bijzonder karakteristiek Amsterdamsch beschouwen, de opmerkelijk „scherpe” wijze waarop vele Amsterdammers de consonanten *g*, *v* en *z* uitspreken. Daarbij moeten we ernstig de vraag onder de oogen zien, of we deze eigenaardigheid moeten beschouwen als een overblijfsel uit vroeger tijd. In het begin van een woord spreken vele Amsterdammers de *v* en de *z* geheel stemloos en zelfs als fortis uit. Ze zeggen dus *fuur*, *foet*, *fisch*, *soet*, *sien*, *sel*, *soo*, *segge*. Als Friesch verschijnsel is de fortis-uitspraak overbekend. Maar bij de *g* houdt de verwantschap met Friesland op. Men vergelijkte b.v. woorden als *cheefe* en *choet* bij Multatuli, die door de Friezen met de *g* van het Duitsche *gut* zouden worden uitgesproken. In het midden van het woord is er trouwens van verwantschap met het Friesch geen kwestie meer. Niet alle Amsterdammers zijn het over de uitspraak van de *g*, *v* en *z* in het midden van woorden eens, velen schrijven inderdaad ook *v*, *g* en *z*, als ze het dialect willen weergeven. Maar ik houd het ervoor, dat Querido en Multatuli met hun schrijfwijzen: *chechunt*, *eiche*, *seche* (zeggen), *lieffe*, *scherrefe* (scherven), *leife* (leven), *cheefe*, *baufe* (boven), *plissier* (plezier), *praase* (prijzen), *weise* (wezen) dichter bij de waarheid zijn. Zeker is het, dat de uitspraak van de *g* en de *z* geheel afwijkt van de stemhebbende uitspraak, waarmede de Friezen *bûge* (buigen), *sûge* (zuigen), *wêze* (wezen), *lêze* (lezen) uitspreken, en een Fries zegt *suver* (zuiver) en *snuve* (snuiven) zelfs met een veel zachtere *v* (of eigenlijk *w*) dan wij uit het beschaafde Nederlandsch kennen. In de klucht „*Dronke Jaap de Boer op het Concert*” van de (vermoedelijk Haarlemsche) dichter Jan van Elsland, is een Noordhollandsche boer aan het woord, die zich bedient van

---

geneigd zijn op te maken, dat de positie van *ge-* tegenover *e-* in de 17de eeuw reeds aanmerkelijk sterker was dan de positie van *sch* tegenover *sk*. Maar de Bijbel kan *ge-* bij de Boeren zeer begunstigd hebben.

vormen als *geewen* (geven) en *leeuwen* (leven). Ziehier een plattelandsche uitspraak, die eerder aan het Friesch herinnert. Het lijkt me dan voorloopig ook niet raadzaam, het als fortis uitspreken van *g*, *v*, *z* zonder meer Friesch te noemen, vooral niet zoolang wij nog geen overtuigend materiaal uit de oudere literatuur hebben, waardoor wij het verschijnsel eenigszins in historisch verband kunnen zien¹⁾.

Oogenschijnlijk zijn we van ons thema afgedwaald en lijkt het, of wij bezig zijn het pro en contra van de Friesche herkomst van de Amsterdammers te onderzoeken. Maar die Friesche afkomst is voor taalkundigen een probleem van de allereerste orde en na het hartstochtelijk pro van Joh. Winkler is het niet mogelijk iets over de Amsterdamsche volkstaal in het verleden te zeggen zonder de noodige aandacht aan dit vraagstuk te wijden. Winkler heeft het, naar zijn aard, zeer kras uitgedrukt: „t is bij mij boven allen twijfel verheven dat de echte Amsterdammers van zuiver frieschen bloede zijn en als zoodanig ook

¹⁾ Volgens Spieghelel „verschielen *f* en *v* in geklanck wainigh”. Maar dat zegt niet veel, omdat dit ook voor de tegenwoordige beschaafde *f* en *v* geldt. S. maakt trouwens een duidelijk verschil tusschen de vélaire spiranten in *lagen* en *lachen* en maakt aanmerking op de *s*-spelling (voor *s* èn *z*), omdat men de aldus geschreven woorden „nóchtans heel zonderling uytspreect”. (*Twe-spraack*, ed. Kooiman, blz. 43 vv. en XXXIX vv.)

Het veelvuldig voorkomen van *s* naast *z* in *soet*, *esien*, *sulcke* enz. leert ons niets omtrent de uitspraak, daar deze schrijfwijze in het mndl. en ook later, nog altijd gebruikelijk was, toen de *s* reeds lang stemhebbend was geworden (Van Helten, *Middelnederl. spraack*, ed. Kooiman, blz. XXXIX.)

In M. Waltes, *Klucht van de Bedrooge Gierigaart* venten kooplui met „Sterke floere Matten, Mooje sterke floere Matten”, „Muize-falle, Rotte-falle koope, Muize-falle” enz. (Van Moerkerken blz. 315—16). De voorbeelden zijn te schaarsch om er conclusies aan vast te knoopen. Datzelfde geldt voor een enkeling als *durriffe* (*durven*) bij W. D. Hooft (Van Vloten, II°, blz. 123)..

friesch spraken" ¹⁾). Later heeft Te Winkel de taal van de hoofdstad als „Utrechtsch" wel-is-waar onder de Friesch-Frankische dialecten gerangschikt ²⁾), maar op Van Ginnekens dialectkaart zien we het Amsterdamsch weer als zuiver Friesch herleefd ³⁾).

Wanneer we de voorzichtige artikelen van Van Haeringen over de sporen van Friesch buiten Friesland lezen ⁴⁾), dan worden we er dubbel van overtuigd, hoe netelig de Friesche kwestie eigenlijk is en hoe uiterst moeilijk het zal zijn om duidelijk Friesche sporen in de taal, zelfs in die van het noordelijkste gedeelte van Noord-Holland, aan te toonen. Friesche oorkonden zijn in Holland in het geheel niet overgeleverd. Het beste taalkundige middel om Friesche taalsporen aan te toonen vormen de geographische namen. En zelfs daar zou ik bij het vinden van Friesche sporen nog altijd de mogelijkheid willen openhouden, dat deze te danken zijn aan menschen, die met de Friezen wel-is-waar eenige taalkundige verwantschap vertoonen, maar die daarom nog niet allen Friezen geweest behoeven te zijn. In de taalwetenschap heeft in de laatste jaren het begrip „Ingwaeoonsch" ingang gevonden ter aanduiding van een taal, omtrent de uitbreiding waarvan men eigenlijk nog niet zoo heel veel weet, maar waaruit het Friesch, het Engelsch en een deel van het Saksisch zijn voortgekomen, een taal die oorspronkelijk blijkbaar vooral langs de Noordzeekust werd gesproken en die vermoedelijk uiteenviel in verschillende dialecten. Hebben de oudste Amsterdammers wellicht Ingwaeoonsch gesproken? Men stelle de vraag liever aldus: „zijn er in de (oude) Amsterdamsche volkstaal Ingwaeoonsche bestanddeelen aan te wijzen?", dat lijkt mij concreter geformuleerd en ook voorzichtiger, omdat men bij de beantwoording in het

¹⁾ *Dialecticon*, II, blz. 84.

²⁾ Vgl. het kaartje in Pauls *Grundriss* I², naast blz. 924.

³⁾ *Handboek der Nederlandsche Taal* I², naast blz. 18.

⁴⁾ *Tijdschr. v. Nederl. Taal en Letterk.* XL (1921), blz. 269—300; XLII (1923), blz. 266—291.

midden kan laten, of die bestanddeelen soms door Friesch „bloed” in de taal zijn „gebracht”, dan wel of we hier te doen hebben met reminiscenties aan Ingwaconen, die zich hier te eeniger tijd, al of niet met anderen, hebben neergezet. Stellen we de vraag in deze voorzichtige vorm, dan blijven we bij het zoeken van een antwoord binnen de perken van het thema, dat wij ons hebben gesteld, immers het behoeft wel nauwelijks betoog, dat het vinden van bepaalde oudgermaansche groepskenmerken voor de beoordeeling van de oudste Amsterdamsche volkstaal van het allergrootste belang is.

Een van de merkwaardigste hoofdstukken uit de geschiedenis van het Amsterdamsch is wel de geschiedenis van de uitspraak van de lange *a*-vocaal. De niet-linguïsten onder U mag ik er wel even aan herinneren, dat wij in de algemeen beschaafde taal wel-is-waar slechts één lange *a* kennen, maar de dialecten langs de Zuiderzee, met uitzondering van die van de Veluwe kenmerken zich door een duidelijk verschil in uitspraak tusschen een oorspronkelijk lange *á* en een oorspronkelijk korte *a*, die later gerekt is. Terwijl de woorden *slapen* en *apen* (mv. van *aap*) in het beschaafde Nederlandsch op elkaar rijmen, is dat in het Duitsch niet het geval (*schlafen*, *Affen*). Zeer duidelijk en heel wat consequenter dan in het Duitsch is het verschil tusschen beide *a*'s bewaard in de dialecten rechts en links van de Zuiderzee. Een Overijselaar, die zuiver dialect spreekt, zegt *gaten*, *glazen*, *halen*, *kaal*, *maken*, *vader*, *wagen*, *water*, maar: *aovend*, *blaozen*, *kwaod*, *naost*, *naolde*, *skaop*, *slaopen*. Nooit zal hij zich in de keuze van *a* en *ao* vergissen. Leggen wij ons oor te luisteren in de Zaanstreek, dan constateeren wij ook daar *gate*, *glaze*, *hale*, *kaal*, *make*, *vader*, *wage*, *water*, maar: *eevend*, *bleeze*, *kweed*, *neest*, *neeld*, *skeep*, *sleepe*.

Er is dus in Noord-Holland zoowel als in Overijsel een verdeling in twee groepen van *a*-woorden, maar we constateeren daarbij dit belangrijke verschil, dat de woorden van het type 'schaap' ten oosten van de Zuiderzee met *ao* worden uitgesproken, ten westen daarentegen met *ee*. Dit is van groot

belang, omdat aan de Zaan de representant van de oorspronkelijk lange *â* dus een meer palataal karakter heeft dan de *aa* in *laat*, terwijl de toestand ten oosten van de Zuiderzee diametraal tegenovergesteld is. In dit opzicht is het Zaaansch verwant met het Engelsch en het Friesch, waar de tegenstelling (zoover die niet door andere regels is doorkruist) eveneens in principe zoo is, dat de lange *â* de sterkste palatale neigingen heeft; vgl. Eng. *sheep* tegenover *late*, Friesch *skiep* tegenover *let*.

Van een dergelijke tegenstelling is in het tegenwoordige Amsterdamsch, voorzoover ik heb na kunnen gaan, niets meer te bespeuren. Wel echter vinden we in de oude kluchten duidelijke aanwijzingen, dat in Amsterdam vroeger een verschil tusschen de beide soorten van *a*'s gehoord werd. Dat de voorbeelden bij honderdtallen zouden zijn te verzamelen, zal niemand verwachten, die weet onder hoe sterke Zuidnederlandsche invloed onze literatuurtaal in de 17de eeuw nog stond¹⁾. De meeste Zuidnederlanders kenden, althans in hun geschreven taal, maar één *a*. Bij Vondel of bij alle Noordhollanders, die in hun taal onder Zuidnederlandsche invloed stonden, behoeft men dus niet te zoeken naar de twee soorten van *a*'s. Maar ook de Utrechtenaren en de Zuidhollanders kenden vermoedelijk in die tijd niet (meer) tweeeërlei *a*. Zoo kon het gebeuren, dat de Hagenaar Constantijn Huygens, die de hoofdpersoon in zijn *Trijntje Cornelisdr.* (1653) „Zaaansch” laat spreken, nergens eenig onderscheid maakt tusschen de beide *a*'s: het beste bewijs, dat Huygens in het Zaaansch niet zoo goed bedreven was²⁾ als in

¹⁾ Ook de authenticiteit is onzeker. Voor de beoordeeling van het teere punt van de *â-a*-differentiatie bij Brederoo b.v. is het een bedenkelijk feit, dat de kluchten alle na B.'s sterfjaar gedateerd zijn en dat B. dus vermoedelijk nooit een drukproef heeft gezien (Stoett, *G. A. Brederoo's Moortje*, blz. IX). Goede letterkundigen zijn trouwens niet altijd goede dialectkundigen.

²⁾ Vgl. het slot van de vorige noot.

het Antwerpsch, waarmede hij door zijn Antwerpsche moeder vermoedelijk vertrouwd geweest zal zijn ¹⁾).

Gelijk bekend, wordt het thema van de schippersvrouw, die uit overgroote nieuwsgierigheid naar Antwerpen trekt en daar in een beruchte buurt terecht komt, behalve door Huygens nog behandeld in twee andere kluchten, beide met de titel „'t Nieuwsgierig Aegje”, de eerste van A. Bormeester (1664), de andere van A. van Bogaart (1679). In Bormeesters klucht vinden we wel degelijk sporen van *ee*-uitspraak voor lange *â*.

Vooraf de opmerking, dat de Aegje van Bormeester ten onrechte de naam draagt van „Nieuwsgierig Aegje van Enkhuizen”. Barnouw heeft er reeds de aandacht op gevestigd, dat in Bormeesters klucht „van Aegjes Enkhuizer burgerschap met geen woord gerept wordt” ²⁾. Bij nadere beschouwing blijkt bovendien, dat de tongval die Aegje, Sjoerd en Freek spreken geen Enkhuizer dialect is. Veeleer vertoont deze taal eigenaardigheden, die thuis hooren in de streek ten zuiden van Edam. Het dialect kan Zaansch en Waterlandsch zijn, maar er is m.i. geen overwegend bezwaar om aan te nemen, dat de ouderwetsche Amsterdamsche volkstaal hier is gekarakteriseerd. We zien herhaaldelijk de *ee* voor *â* gebruikt: *leet je* (laat je), *ik gee* (ik ga), *geewe* (gaan we), *nee* (naar), *steen ik* (sta ik), *weer* (waar), *versteen* (verstaan) ³⁾. Men zou het er nog voor kunnen houden, dat hier de taal bespot wordt van „dat Waterlands Boeregoed”, waarvan het volgens J. de Rijk's woorden „Zondags aan den Overtoom” zoo zeer placht te „woelen” ⁴⁾, maar

¹⁾ Het Antwerpsch van H. wordt o.a. geprezen door H. Smout, *Het Antwerpsch Dialect*, blz. 147 vv.

²⁾ *Tschr.* XX (1901), blz. 291.

³⁾ Door mij zijn geraadpleegd twee uitgaven van Jacob Lescaille (Amsterdam 1664 en 1669) en een van Jacob Venckel (Amsterdam 1664). Behoudens een enkele afwijking zijn de *ee*-vormen in alle drie drukken bewaard.

⁴⁾ Van Moerkerken, blz. 573.

voor een dergelijke bespottling was dan toch in Bormeesters „*Zijtje Fobers*” geen reden. Ook hier vinden we *jy versteet* (jij verstaat), *queet* (kwaad), *versteeye* (versta je), *geet* (gaat), *nee* (naar), *weer* (waar)¹⁾ en hier dan toch in de mond van gewone stedelingen. Was Bormeester wellicht geen Amsterdammer van afkomst en komt de Waterlandsche²⁾ natuur bij hem zoo nu en dan naar boven? Helaas kunnen we die vraag niet beantwoorden³⁾.

Maar een onverdachte Amsterdammer was dan toch wel de herbergier Jan Zoet⁴⁾. Welnu in zijn gedicht „*Floraas Malle-Waagen*”⁵⁾, een bespottling op de windhandel in bloemen, legt

¹⁾ Ik raadpleegde een ongedateerden druk: „*Zijtje Fobers*, Kluchtspel door A. Bormeester. In 's-Gravenhage. Gedrukt voor de Liefhebbers na de Origineele Copy”, en een Amsterdamsche uitgave, die in 1647 bij Dirck Cornelisz. Houthaeck is verschenen. De *ee*-voorbeelden zijn in beide uitgaven dezelfde.

²⁾ Maar is het onderscheid tusschen Waterlandsche en Amsterdamsche volkstaal wel zoo heel groot geweest? Brederoo noemt in de „Voor-Reden” van zijn *Geestich Liedt-Boecxken* „de oude Aemsterdamsche en Waterlandsche Taal” in één adem, die eenerzijds door de „Boeren”, maar anderzijds „door oude lieden”(!) gesproken wordt; een scherp onderscheid tusschen „ghemeene man” en „boer” wordt niet gemaakt. Wel heeft B. „veel dinghen op sijn boertsch gheset, die nochtans voor ettelijcke Ste-lieden haar Rekeninghe zijn”, naar hij er bij voegt, om de stedelingen niet te kwetsen. Maar dat zal dan blijkbaar voor de min of meer beschaafd sprekende (en vooral schrijvende) stedelingen gelden. Als de personen bij Brederoo alleen „boersch” spreken, vragen wij ons af, wat dan het verschil tusschen stedelijke en „boersche” taal is, en met name interesseert ons, wat dan de „oude lieden” onder de Amsterdammers gesproken hebben.

³⁾ *Biogr. Wb.* III, 145.

⁴⁾ Op het titelblad van zijn werken staat het o.a. aangegeven: *d'Uitsteekenste Digt-kunstige Werken door Jan Zoet, Amsterdammer*, in 1675 (een jaar na zijn dood) uitgegeven te Amsterdam bij Jan Klaasz ten Hoorn.

⁵⁾ *T. a. p.* blz. 199—203.

hij in een dialoog tusschen een „zeeman” en een „schout” de volgende woorden in de mond aan de zeeman¹⁾: *deer* (daar), *geen* (gaan), *leet* (laat), *nee* (naar), *stee* (sta), *verstee* (versta)²⁾. Het is hier toevallig weer een zeeman, die aan het woord is, maar in het „*Tweede Deel van Drooge Goosen*” (1636) vindt men toch ook de vormen *nevent* (avond) en *bleuw* (blauw)³⁾ en de „*Dood-Rolle, ende Groefmaal van Floortje-Floraas*”, waarin van zeelieden of schippers geen sprake is, eindigt met de woorden :

„En as zy dit had é deen,
Iszer after uit é geen”⁴⁾

(en toen ze dit had gedaan, is ze 't hoekje om gegaan).

Mattheus Gansneb Tengnagel, geboren Amsterdammer, vriend van Jan Zoet, laat de personen in zijn „*Klucht van Frik in 't Ueurhuys*” een ongegeneerde en onkiesche taal uitslaan, waardoor deze klucht als „een der vieste” te boek staat⁵⁾, maar onder al deze onverkwikkelijkheid worden we getroffen door het tafereeltje van de troostende moeder met de zuigeling :

¹⁾ Wanneer Z. de „zeeman” op blz. 199 laat zeggen: „want al deus vreemde krullen. . . . is gien begriep voor sullen, Of voor een boer as ik”, dan moet „boer” hier opgevat worden als ongeletterde.

²⁾ De, naar men zou zeggen, hyperdialectische vorm *keert* 'kaart' (blz. 202) is geen drukfout, want hij is ook in het Zaanisch overgeleverd (Boekenoogen § 23).

³⁾ Genoteerd uit Van Moerkerken, blz. 160 en 161.

⁴⁾ Zoet, *Werken*, blz. 373. Het komisch effect van de heele situatie wordt door deze onverwachte platte vormen aanmerkelijk verhoogd. Dat Z. hier bewust „plat” heeft willen zijn, blijkt uit de toegevoegde verwijzing naar *Floortje Flooraas Uiterste Wil* op blz. 203.

⁵⁾ Van Moerkerken, II, blz. 607.

„Nou/nou/nou! mijn kleynje ¹⁾. Hoe soume dus krijten!
 [sus/sus/sus! mijn lammetje.
 Heer! dus gemelic uyt sijn *sleepje* te comen! het het dorst?
 [wil het kijntje ien prammetje
 Geef memmetje dan een soen. Hoe is het dus beswiet? Is het te
 [warm edect eweest/ of is het van 't huylen, zoo moe?
 Och/och/och! ik weet het wel/ jy hebt gebreck eleden. Daer
 [mijn schaepje. Gaep.
 Haestje wat/gaep; of de borst valt toe”²⁾.

Ik geef met opzet het heele citaat om te doen zien in welke omgeving het woord *sleepje* voor 'slaapje' voorkomt. Het is een bekend verschijnsel, dat oude dialectvormen het langst blijven leven in de intieme huiselijke sfeer, in het vertrouwde gesprek, bij liefkoozingen, of in het algemeen, wanneer men zijn gevoelens de vrije loop laat. Aan een druk- of schrijffout valt hier niet te denken, want 5 blz. verder vinden we ook de vorm *Breedveugels*³⁾ voor 'braadvogels'. Deze beide *ee*-voorbeelden zijn dus echte volkswwoorden.

Een goede kijk op de *â*-woorden blijkt W. C. van Foquenbroch (1630/6—1675) te hebben. In zijn „*Klucht van de Quacksalver*”⁴⁾ legt hij aan de turfboer Tewis 24 maal *ee*-uitspraak voor *â* in de mond⁵⁾ waarvan geen enkele maal verkeerd.

¹⁾ Ten onrechte door Kalff, V, blz. 176 en door v. Moerkerken, blz. 173 in *Kleyntje* veranderd, vgl. Boekenoogen, blz. LXI.

²⁾ M. G. Tengnagels, *Klucht van Frick in 't Veur-huys*. Gedrukt naer de Cotype, In 't Jaer M. VIC, XLII, blz. 7.

³⁾ Zie *Wdb.* III¹, 1190.

⁴⁾ *Alle de Wercken van W. G. V. Fockenburgh* [sic!], by den andere versamelt, en van merkelijke Druk-fouten gesuyvert door B. B. Amsterdam: Boeckholt 1676, blz. 194 vv.

⁵⁾ In de woorden *deer* (daar), *deerom* (daarom), *dreet* (draad), *gedeeen* (gedaan, drukfout voor *edeem*, vgl. *esturven*, *eloopen* enz.),

[Wanneer Samuel Coster in zijn „*Boere-klucht, van Teeuwis de Boer, en men Juffer van Grevelinckhuysen*” de woorden *ghenevent* en *vastelevent* aan boer Teeuwis in de mond legt¹⁾, dan vragen wij ons af, waar Coster die vormen gehoord heeft. Teeuwis heet in de omstreken van Den Haag te wonen, maar van een *ee—aa*-verschil in die buurten is ons uit de tegenwoordige dialecten niets bekend.]

Op grond van de feiten in de kluchten mogen we in allen gevalle wel tot de conclusie komen, dat het verschil in uitspraak van *â* en *ā* te Amsterdam bekend was²⁾.

Een getuige, deskundig als geen ander, hebben wij tot dusver nog niet gehoord: ik bedoel de beroemde taalkundige Lambert ten Kate (1674—1731). Op blz. 155 van Deel I van zijn *Aenleiding* constateert hij: „onze geboorte stad Amsterdam heeft een tweederhanden Tongeslag op vele woorden welker klemtoon op *aa* of *ae* dringt”. De „lage Gemeente” in Amster-

---

geen (gaan), *geet* (gaat), *leeten* (laten), *nee* (na), *neeste* (naaste), *sleen* (slaan), *steet* (staat), *weer* (waar), die hij ten deele herhaaldelijk gebruikt.

¹⁾ Van Moerkerken, blz. 48.

²⁾ Het zou de moeite waard zijn, alle kluchten voorloopig eens op de *a*-uitspraak te onderzoeken (in afwachting dan van het volledig systematisch onderzoek van de kluchten, dat broodnoodig is). Enkele losse gevallen werden nog door mij genoteerd.

Niet Amsterdamsch en daarom niet in mijn artikel verwerkt is de taal van J. F. Vijgh, die blijkbaar uit Westfriesland afkomstig was. Karsten, *Het Dialect van Drechteland*, blz. 11 (vgl. blz. 9) is van meening, dat er „onder die Westfriesche schrijvers eigenlijk niet een is, die zoals Bredero echte volkstaal schrijft”. Men kan reeds bij Van Moerkerken, blz. 222 vv. constateeren, dat dit pessimistische oordeel niet voor de taal van Vijgh geldt. Ik onderstreepte de vormen: *bly-meel* (blijmaal), *deen* (gedaan), *deer* (daar), *Keesen* (kazen), *leeteme* (laten me), *teeling* (taling). Men vgl. ook *loopen* (geloopen), *jueght* (gejaagd), *woelt* (gewoeld). Karsten had deze voorbeelden toch in § 18—19 en § 78 dienen te vermelden.

dam, aldus Ten Kate, maakt een duidelijk verschil tusschen de *Æ* of *ée* van de woorden *gaen, staen, nae, raden* (divinare) enz. eenerzijds en de *aa* van *zaak, baten kaak, raden* (rotae) enz. ¹⁾ anderzijds.

Door deze mededeeling van Ten Kate wordt het nu verklaarbaar, dat verschillende Amsterdamsche dichters van dit onderscheid tusschen *aa* en *ee* goed op de hoogte waren, zóó goed, dat het mij niet gelukt is een enkele maal *ee* voor *ā* te vinden.

De vraag, die wij onder het oog hadden willen zien: „vanwaar toch de *ee*-woorden in Amsterdamsche kluchten?” dient dus feitelijk omgekeerd gesteld te worden: „hoe komt het, dat men van het door Ten Kate uitdrukkelijk geconstateerde verschil zoo weinig in de overgeleverde geschriften merkt?” Ieder,

---

1) Het is hier niet de plaats om het heele citaat van Ten Kate te bespreken. De zaak was door ontleening ten gunste van de *aa*-uitspraak blijkbaar ook al een beetje vertroebeld (wat we trouwens wel uit Boekenoogen wisten en uit de kluchten konden verwachten). De *ae*, die door Ten Kate in dit verband geschreven wordt in *vaert, baerd, waerden*, bewijst, dat de Amsterdammers de oorspronkelijk korte *e* en *a* voor *r* in veel gevallen ook als *èè* (of *ee*) uitspraken. Toen de *èè*-uitspraak als representant van oude *â* uit de mode ging, gingen ook woorden als *laers, paerd, lantaern* mee „over”. De tegenwoordige *aa*-uitspraak in deze laatste woorden houd ik dus voor een soort van klankoverdrijving (vgl. Van Wijk in *Tschr.* XXXI (1912), blz. 22). Beschouwen we de zaak aldus, dan mogen we ook in de woorden, die Spieghel in zijn „*Twe-spraack*” aan dit verschijnsel wijdt (Kooiman, blz. XXXII) — vooral als men ze vergelijkt met Boekenoogen, blz. XIX — een aanwijzing zien voor tweeërlei *a*-klank in het Amsterdamsch.

Een invloedrijk contingent van de Nederlandsche voorouders van de Zuidafrikaansche boeren heeft trouwens de bovengenoemde klankoverdrijving niet meegemaakt, want in het Afrikaansch spreekt men nog van *kers* (kaars), *lantern* (lantaarn), *pêrel* (parel), *stert* (staart), *vers* (vaars) [Het gebruik van *aarde* is bij de bijbelvaste Boeren zonder meer verklaarbaar, maar vgl. *erdmannetje*].

die wel eens 16de- en 17de-eeuwsche kluchten heeft ter hand genomen, weet, dat de meerderheid ervan niet in de zuivere volkstaal, maar veeleer in boekentaal is geschreven. Maar zelfs bij schrijvers als Brederoo, die in hun woordenkeus het volk blijkbaar veelal met succes nabootsen, zal men zich ernstig moeten afvragen, of ze het met de consequentie in de klanken wel zoo nauw namen ¹⁾. Aan de conventioneele Zuidnederlandsche taalinvloed heeft geen enkele Noordnederlander, zelfs als hij populaire kluchten schrijft, zich volledig kunnen ontworstelen.

Twee verschillende *a*'s kwamen in de Zuidnederlandsche geschreven taal, zooals die in het noorden bekend werd ²⁾ niet voor. Heeft de *ee* voor *á* tot die „Oud-Amsterdamsche malligheden” behoord, die Vondel zoo bespottelijk vond? Er is alle reden om dit aan te nemen. We beginnen dan ook te begrijpen, waarom de *ee* in geschrifte zoo zeldzaam is: men geneerde zich voor die eigenaardigheid, die zoo weinig paste bij de onder Zuidnederlandsche invloed verworven beschaving. Er komt nog bij, dat de klank eigenlijk niet als *ee* werd uitgesproken, maar blijkens Ten Kate, opener: als *ee*, op soortgelijke wijze dus als tegenwoordig nog in het Gooi, Enkhuizen en op Wieringen. Nu stond men echter voor het feit, dat het ten onzent gebruikelijke alfabet geen teeken voor die klank naast de *a* (*ae*) en de *e* had ³⁾. Zij die wel eens met dialectschrijvers over

¹⁾ Vgl. o.a. Stoett, *Brederoo's Moortje*, blz. VII.

²⁾ Deze toevoeging is niet overbodig, daar het verschil tusschen *â* en *ā* in sommige gedeelten van de zuidelijke Nederlanden nog gehandhaafd was, terwijl er andere gedeelten waren, waar de uitspraak gedifferentieerd was, al naar de consonanten die erop volgden.

³⁾ Deze redeneering gaat natuurlijk niet op voor streken, waar *â* en *ā* waren samengevallen (als in een groot gedeelte van Zuid-Holland b.v.). Daar zal men zonder bezwaar het *ae*, *b*, *c* of zelfs het *èè*, *b*, *c* hebben opgezegd; in andere streken weer *ao*, *b*, *c* enz.

In hoeverre men een *ae* = *èè* van een *aa* = „zuivere” *a* opzettelijk

spellingkwesties hebben geconfereerd, zullen het volle gewicht van dit argument beseffen. Hoe vaak worden klanken „die men niet schrijven kan” in de dialectteksten eenvoudig met bekende klanken uit het alfabet vereenzelvigd. Wanneer Brederoo in de „Voor-Reden” tot zijn „*Geestich Liedt-Boecxken*” opmerkt: „de oude Aemsteldamsche en Waterlandsche Taal hebben sy [B.'s literaire producten] so nagekomen als haer onse (d o c h t e l u t t e l) letteren toelieten” kan men dat mede laten slaan op de *ee*, waarvoor inderdaad de „letter” ontbrak. Het is duidelijk dat B. de *ee* voor *â* gekend moet hebben¹⁾; deze klank was immers Amsterdamsch èn Waterlandsch.

In de scholen kende men, naar Zuidnederlandsch voorbeeld, slechts één lange *a*, nl. die waarmede het A—Bee begon. De schoolmeesters zullen er nu op hebben gestaan, dat in woorden als *gaan* en *raden* (divinare), die door de meeste zuidelijk-gecultiveerde Nederlanders met de *a* van *aap* en *zaak* werden uitgesproken, de „gewone” *a* van het alfabet werd aangewend, mondeling zoowel als schriftelijk. De *ee* gold als boersch, ouderwetsch, „mal” (Vondel), hij behoorde klaarblijkelijk tot de schipperstaal en werd in de 17de eeuw alleen door de „lage

---

onderscheiden heeft (en in hoeverre b.v. *èè*-sprekers een voorkeur voor *ae*-schrijfwijze, *aa*-sprekers een voorkeur voor *aa*-schrijfwijze hadden) is nog niet systematisch onderzocht. Het moeizaam onderzoek, dat Kooiman (in zijn diss. blz. 113 v.) heeft gedaan, is niet aanmoedigend. Toch maak ik b.v. uit de klucht „*Dronke Jaap de Boer*” op, dat v. Elsland een andere *aa* schreef (en sprak) dan de *ae* die hij „Jaep” in de mond legde. Eenzelfde antithese kan men constateeren tusschen boer Krelis en Mevrouw in Den Elger's *Wagt me voor dat Laantje* (Van Vloten III², blz. 287); ook schijnt „Kees” door B. van Mourik als *èè*-spreker bedoeld te zijn (Van Vloten, III², blz. 320 en 325).

¹⁾ Men vindt nergens gewag gemaakt van *e* voor *â* bij Brederoo. Ik heb zijn werken dan ook niet systematisch doorgezien, maar mag toch wel de aandacht vestigen op *aelwerig* in het „*Boeren Geselschap*” terwijl B, anders *aalwarich* gebruikt.

Gemeente" gesproken (Ten Kate). In geen geval werd het onderscheid in uitspraak tusschen *â* en *a* „als Gemeenlands Eigen erkend" ¹⁾. Zoo spande alles samen, om deze ondoelmatige en provinciaal-noordhollandsche antiquiteit te doen verdwijnen. „Spreek meer *aa's*" werd het wachtwoord voor de deftige Hollander, die zijn taal bij voorkeur naar zuidelijk (geschreven) model wilde cultiveeren. Het kon wel niet anders of deze *aa*-mode ²⁾ moest tot overdrijvingen leiden ³⁾. Als typisch voorbeeld van zulk een overdrijving beschouw ik ook het woord *laliyk* (leelijk).

We kennen de schertsende klankoverdrijving van onze studenten in woorden als *heder* (heer) en *sigander* (sigaar). *Heder* is een opzettelijk verkeerde analogie naar het deftige *weder* voor *weer*. Het woord *sigander* voor *sigaar* dankt zijn ontstaan aan het voorkomen van het gebruikelijke en gewone *elkaar* naast het meer boekerige *elkander*. Het zijn schertsende overdrijvingen, waarmede inderdaad niet zelden een koddig effect bereikt kan worden.

Maar wanneer we in de 17de-eeuwsche bronnen herhaaldelijk lezen, dat de bewoners van onze oostindische archipel de *Maleitsche* taal spreken, dan is er geen sprake van een scherts, doch dan hebben we hier het bewijs, dat men in de 17de eeuw al moeite had met de klankverbinding *-ts*. Men zal dus toen al *Leische kaas* hebben gezegd voor *Leidsche kaas* en *mus* voor *muts*.

De Friezen worden uitgelachen, omdat zij *skip*, *skande* en *skoer* zeggen en geven zich nu alle mogelijke moeite om de *sch* aan te leeren. Maar bij vergissing zeggen velen nu ook *bioschoop* en ook zelfs *Willemschade* voor *Willems-kade*.

Het behoort niet tot de goede toon om *kassie* en *boekie* te

¹⁾ Ten Kate, *t. a. p.*

²⁾ Ik bedoel dus het spreken of schrijven van *aa* voor de uit *â* ontstane *ee*-klank.

³⁾ Vgl. reeds blz. 19, noot 1.

zeggen voor *kastje* en *boekje*. De strijd tegen deze „ordinaire” vormen is zoo sterk, dat men in Zuid-Holland en vooral in Den Haag nu ook spreekt van *poliesje* (politie) en een *porsje ijs*¹⁾.

Deze weinige voorbeelden mogen volstaan, om de psychologische ondergrond te doen kennen van het eigenaardige verschijnsel, dat wij klankoverdrijving noemen: steeds is het een uitvloeisel van een streven om de taal een voornamer cachet te geven. Voor de taalkundige zijn hypercorrecte vormen — vooral wanneer een volkomen naïef ontstaan waarschijnlijk is te achten — van groot belang, omdat wij er niet alleen de voornamere taal uit leeren kennen, maar ook — en dat is van bijzonder beteekenis — aanwijzingen van zijn vulgaire, niet schriftelijk overgeleverde tegenstander.

De oude Amsterdammers zeiden — evenals tegenwoordig nóg de Zaanlandsche boeren — *eel* (aal), *garreneel* (garnaal), *meel* (maal), *neeld* (naald), maar ze wisten heel goed, dat het deftiger was om *aal*, *garnaal* enz. te zeggen. Als een Amsterdammer *smeelijk* voor 'smadelijk' gebruikte, dan was dat, van zijn Noordhollandsche standpunt uit, geheel in orde en evenzoo kunnen wij, afgaande op het zoeven genoemde *queet* voor 'kwáad' aannemen, dat de ouderwetsche Amsterdammers *kweelijk* voor 'kwelijk' gezegd hebben²⁾. Dat die vormen op

¹⁾ W. de Vries (in zijn acad. verh. *Hypercorrectheid*, blz. 6, denkt aan een specifiek Haagsche klankwet, wat trouwens de klankoverdrijving als oorzaak niet hoeft uit te sluiten. Ter nadere overweging vestig ik de aandacht op de vorm *Compariesjes*, in het jaar 1650 aan een Leidsche waard in de mond gelegd door M. Gramsbergen (Van Moerkerken, blz. 269). Vgl. ook de 17de-eeuwsche vorm *Kofje* (koffie) bij Van Moerkerken, blz. 579.

²⁾ Dat een springlevend *kweelijk* zoo volkomen verborgen gebleven kan zijn, behoeft niemand te verwonderen, die ziet, dat ook de bovengenoemde vorm *queet* niet in het *Wdb.* voorkomt, ofschoon hij stellig Zansch (Boekenoogen, blz. XIX) en vermoedelijk toch wel algemeen Noordhollandsch geweest is. Men had de vorm *queet*

het eind van de 16de eeuw verouderden en ordinair werden en dus langzamerhand door woorden met *a*-vocaal werden vervangen, behoeft na het voorafgaande geen betoog. Maar wat gebeurde er nu met *leelijk*, dat nooit een oude *â* had bezeten? Het rijmde nogal eens op *smeelijk*¹⁾. Hollanders, die van *smeelijk* op *smalijk* overgingen, kwamen dus wel eens in de verleiding om *leelijk* in *laliyk* te veranderen. Men had bovendien nog de mogelijkheid dat men *laliyk* ook op *kwaliyk* kon doen rijmen. Als we nu in het *Wdb.* lezen²⁾, dat *laliyk* in de 17de eeuw bij Amsterdamsche schrijvers, inzonderheid in rijm, niet zeldzaam was³⁾, dan dienen wij ons ernstig af te vragen, of dit heele woord *laliyk* niet een hypercorrect gelegheidsproduct is geweest, een „salonvorm” dus, die te danken was aan de *a*-mode bij geletterden. We beginnen ernstig te twijfelen, of *laliyk* wel ooit in de volksmond heeft geleefd⁴⁾.

o.a. in *Wdb.* Dl. VIII, 643 onder nr. 6 kunnen verwachten; in „Zytje Fobers” staat: „we mienent soo queet niet”.

¹⁾ *Wdb.* XIV, 2061.

²⁾ Dl. VIII, 944.

³⁾ Toevallig teekende ik uit Van Moerkerken, blz. 90 en 246 nog aan:

te qualijck pas/ so laliyck was (Biestkens),
laelijck niet/ qualick siet (Nooseman).

⁴⁾ Onaannemelijk is m.i. de in het *Wdb.* voorgestane Friesche afkomst van *laliyk*; het woord verdwijnt even plotseling uit de overlevering als het verschenen is.

Als bezwaar tegen mijn opvatting kan worden aangevoerd, dat *leelijk* niet uit dezelfde „Schicht” afkomstig is als *smeelijk* en *kweelijk*. De tijdgenoot van beide laatstgenoemde woorden is toch eigenlijk *lielijk*. De dialectgeographie brengt echter steeds meer voorbeelden aan het licht van het (soms tijdelijke) naast elkaar leven van woorden met jongere en zoodanige met oudere klanken. Zonder twijfel is de neiging tot nivelleeren volgens één klank „leef-tijd” buitengewoon sterk. Vandaar dan wellicht ook het kortstondig bestaan van het in zekere zin ontijdig geboren woord *laliyk*.

Aanvaarden we *lalyk* als hypercorrecte vorm, dan leeren we daaruit, hoe sterk de neiging was om de „onbeschaafde *ee*'s te onderdrukken. Maar de door Ten Kate aldus aangeduide „lage Gemeente” was hardnekkig, want nog in de 18de eeuw constateerde J. le Francq van Berkhey¹⁾: „De Haarlemmerdykers, en die daar omstreeks wonen, zeggen, *ien neelde met ien bleuwen dreed*, en zoo ook *Street* voor *Straat*: van waar men hen schertzende wel eens toeduwyt, *slee de heek in de peel en heel*²⁾ *neeje*”. Het is niet de eenige keer, dat we een folkloristische of taalkundige oudheid als cultuurbezinsel bij de lagere volksklasse bewaard vinden. In dit geval is die eigenaardigheid, waarom de Haarlemmerdijkers zoo werden uitgelachen, vermoedelijk juist een bijzonder eerbiedwaardig overblijfsel uit de prille jeugd van Amsterdam. Ik merkte reeds op, dat we de differentieering van *ā*- en *â*-woorden (waarbij de *â*-woorden de meest palatale uitspraak hebben) als Ingwaeoonsch mogen bestempelen en ben hiermede dus Joh. Winkler, en allen die het omtrent de „Friesche” afkomst van het Amsterdamsch met hem eens zijn, zoover tegemoet gekomen, als met de tegenwoordige stand van de Nederlandsche dialectwetenschap valt overeen te brengen.

De Amsterdamsche taalgeschiedenis lijkt voorloopig nog een merkwaardige doolhof, maar zou de *a*, als eens de draad van Ariadne wellicht kunnen dienen om in dit labyrinth de weg te vinden? / Amsterdam, op het eind van de middeleeuwen nog een typisch Noordhollandsche stad van schippers en kooplieden, ondergaat in de tweede helft van de 16de eeuw de groote

¹⁾ In zijn *Natuurlyke Historie van Holland* III, 2 (Amsterdam, 1773), blz. 1038.

²⁾ Dit zal een overdrijving zijn van de spotters. *Halen* heeft *ā* en hoort dus niet bij de overige woorden uit dit zinnetje, die alle *â* hebben. De uitspraak *heelen* kent men dan ook nergens, ook niet aan de Zaan. Een andere versie van deze zin (die in Spakenburg nog thans gebruikt wordt) heeft dan ook *trek* in plaats van *heel*.

invasie van Zuidnederlanders¹⁾, voornamelijk Antwerpenaars, die mede oorzaak is van een vrij plotselinge wending in zijn cultuur- en dientengevolge ook in zijn taalontwikkeling. Het veel aangehaalde citaat van Vondel omtrent de taal mag hier om zijn groote belangrijkheid gerust nog eens herhaald worden: [onze beschaafde moedertaal] wort tegenwoordig in 's-Gravenhage, de Raetkamer der Heeren Staten, en het hof van hunnen Stedehouder, en 't Amsterdam, de maghtigste koopstadt der weerelt, allervolmaeckst gesproken, by lieden van goede opvoedinge, indien men der hovelingen en pleiteren en kooplieden onduitsche termen uitsluite: want out Amsterdamsch is te mal, en plat Antwerpsch te walgelijck en niet onderscheidelijck genoegh. Hierom moeten wy deze tongen matigen, en mengen, en met kennisse besnoeien²⁾.

Is het te vermetel om aan te nemen, dat de sprekers van het „out Amsterdamsch” identiek zijn met de *ee—aa*-sprekers, d.w.z. met Ten Kate's „lage gemeente”?

Maar hoe komt de hoofdstad dan aan de *ao*-uitspraak, die wij tegenwoordig beluisteren in woorden als *laote*, *haomer*, *staon* enz.³⁾ Is hier dan soms eenige samenhang met het „plat Antwerpsch” aan te nemen? De *ao* zal trouwens niet alleen „plat” maar wellicht ook beschaafd Antwerpsch geweest zijn.

Van de drie talen, die Vondel onderscheidt (en die hij blijkbaar toch dagelijks te Amsterdam hoorde) zouden wij er dan althans twee op grond van hun *a*-uitspraak geïdentificeerd hebben. Maar hoe is het met de herkomst van de „heldere” beschaafde *aa*? Ik zou die voorloopig met alle voorbehoud „Haagsch” willen noemen⁴⁾. Daarvoor pleit o.a. het „standsver-

1) A. A. van Schelven, *Omvang en invloed der Zuid-Nederlandsche immigratie van het laatste kwart der 16de eeuw*, 's-Gravenhage 1919.

2) Unger's Vondel-uitgave, 1648—51, blz. 136 v.

3) Zie o.a. Querido, *De Jordaan* passim.

4) De tegenwoordige „Haagsche” *èè* wordt door sommigen (zij denken daarbij aan de Scheveningsche klank) als autochthoon be-

schil" van *aa* en *ao*. In de loop van de 17de eeuw is de suprematie op taalgebied vermoedelijk van Amsterdam op Den Haag overgegaan. Het zou toch voor de hand gelegen hebben, dat Vondel de taal van zijn geliefd Amsterdam „de maghtigste koopstadt der weerelt" in de eerste plaats genoemd had, maar hij begint met Den Haag! In onze tijd is de waardeering van de „echt" Amsterdamsche uitspraak niet groot. Men beschouwt het als een lof, wanneer men van een Amsterdammer constateert, dat men zijn herkomst niet aan zijn uitspraak kan hooren.

De drie factoren, die het leven van de Amsterdamsche taal beheerschen, zijn naar 't mij voorkomt door Vondel geschetst in volkomen overeenstemming met de feiten uit de kluchten en uit Ten Kate. Op de taal zooals die door „lieden van goede opvoedinge" wordt geschreven en gesproken, heeft Vondel zelf een machtige invloed gehad en terecht heeft deze taal, die zich tegenwoordig tot „algemeen beschaafd Nederlandsch" ontwikkeld heeft, de voortdurende belangstelling van dichters, schoolmeesters en geleerden gehad. Maar het beeld van onze moedertaal is niet compleet, wanneer wij niet weten, waaruit deze beschaafde taal is voortgekomen en hoe de verhouding was tot de taal die door het volk gesproken werd. Een nadere bestudeering van de geschiedenis der Amsterdamsche volkstaal schijnt mij daarom van eminent belang voor de verheldering van het inzicht in onze moedertaal.

---

schouwd. Hij lijkt mij eerder hypercorrect en misschien ten deele voortgesproken uit anti-*ao*-gevoelens. Ik ken beschaafde Hagenaars, die geen *èè* spreken en meen mij uit een radio-rede te herinneren, dat o.a. Prinses Juliana er geen *èè*-uitspraak op na houdt.

Het voorbehoud omtrent de „Haagsche" invloed is trouwens reeds daaorm gewettigd, omdat de sprekers van het „Oud-Amsterdamsch" toch een „heldere" *aa* (voor de *ā*) hadden, waarop zij konden voortbouwen. Merkwaardig genoeg zijn er echter in de omgeving van Amsterdam aanwijzingen, dat *ee*—*aa*-sprekers zich niet (zooals men logisch zou verwachten) tot één eenheidsvocaal bekeeren, maar met een sprong tot de *ao* overgaan.

DEEL 61 (1926)

- N°. 1. G. G. KLOEKE, *Reflexen van Hollandsche expansie in de huidige Nederlandsche dialecten* . . . . . f 0.40
 „ 2. N. G. H. DEEN, *Over taalverwantschap, meeningen en vragen* . . . . . „ 0.40
 „ 3. J. VAN GELDER, *Naar aanleiding van Hirt's „Ueber den Ursprung der Verbalflexion im Indogermanischen“* . . . . . „ 0.40
 „ 4. J. J. SALVERDA DE GRAVE, *Sur un préfixe français „réel“* . . . . . „ 0.40
 „ 5. J. VAN GINNEKEN, *De erfelijkheid der klankwetten* . . . . . „ 0.40
 „ 6. A. W. M. ODÉ, *Das schwache Präteritum in den germanischen Sprachen* „ 0.40
 „ 7. C. W. VOLLGRAFF, *Argivisch Kabola* . . . . . „ 0.40
 „ 8. W. CALAND, *Over het Vaikhānasasūtra* . . . . . „ 0.30
 „ 9. A. G. VAN HAMEL, *De accentuatie van het Munster-Iersch* . . . . . „ 0.40

DEEL 63 (1927)

- N°. 1. D. C. HESSELING, *La plus ancienne rédaction du poème épique sur Digénis Akritas* . . . . . f 0.50
 „ 2. T. J. DE BOER, *Maimonides en Spinoza* . . . . . „ 0.50
 „ 3. A. W. M. ODÉ, *Reflexe von „tabu“ und „noa“ in den indogermanischen Sprachen* . . . . . „ 0.50
 „ 4. D. PLOOY, *Traces of Syriac Origin of the Old-Latin Diatessaron* . . „ 0.50
 „ 5. W. DE VRIES, *Is uu voor oe Holland in- en uitgevoerd?* . . . . . „ 0.60
 „ 6. C. C. UHLENBECK, *Baskisch elkar* . . . . . „ 0.30
 „ 7. A. KLUYVER, *Over de woorden kabeljauw en bakeljauw* . . . . . „ 0.50
 „ 8. H. VON ARNIM, *Platons Dialog „Thrasymachos“* . . . . . „ 0.50
 „ 9. C. C. UHLENBECK, *Algonkisch-klinkende woorden in het Wiyot* . . . „ 0.50
 „ 10. A. G. VAN HAMEL, *Een Iersch kettingsprookje* . . . . . „ 0.40
 „ 11. F. MULLER JZN., *„Augustus“* . . . . . „ 0.60
 „ 12. R. VAN DER MEULEN, *De naam van den Mammouth* . . . . . „ 0.50

DEEL 65 (1928)

- N°. 1. N. VAN WIJK, *Die Čechisch-polnischen Uebergangsdialekte und die ältern Beziehungen des polnischen Sprachgebietes zum Čechisch-Slovakischen* f 0.50
 „ 2. A. W. DE GROOT, *Instrumental Phonetics. Its value for linguists* . „ 0.60
 „ 3. W. DE VRIES, *Intervocaliese d in het Gronings. De ui van „stuiten“* „ 0.60
 „ 4. D. C. HESSELING, *Een eigenaardig gebruik van het futurum in het Nieuwe Testament (Ev. Matth. 27, 4 en 24; Handelingen 18, 15)* . „ 0.40
 „ 5. C. G. N. DE VOOYS, *Apostelspelen in de Rederijkerstijd* . . . . . „ 0.60
 „ 6. D. C. HESSELING, *Het Perfectum in het postklassieke Grieks; overblijfsels in de taal van heen* . . . . . „ 0.60
 „ 7. W. CALAND, *On the sacred books of the Vaikhānasas* . . . . . „ 0.50
 „ 8. N. VAN WIJK, *Čechies-Slovaaks-Cechoslovaaks* . . . . . „ 0.50

DEEL 67 (1929)

- N°. 1. H. WAGENVOORT, *Vergils vierte Ekloge und das Sidus Julium* . . . f 0.60
 „ 2. D. PLOOY, *The ascension in the western textual tradition*. (With additional note by A. J. Wensinck . . . . . „ 0.60
 „ 3. C. DE BOER, *Over functie en geschiedenis van de franse „gérondif“* „ 0.60
 „ 4. JOS. SCHRIJNEN, *De Latijnsche Genitief Singularis van de o-stammen* „ 0.60
 „ 5. W. DE VRIES, *Hyperkorrektheid* . . . . . „ 0.60

DEEL 69 (1930)

- N°. 1. J. VAN GINNEKEN, *De oorzaken der taalveranderingen (3e omgewerkte druk)* . . . . . f 1.20
 „ 2. A. KLUYVER, *Gissingen in verband met het woord Labberdaan* . . „ 0.30
 „ 3. C. C. UHLENBECK, *Infigeering op het gebied der Algonkin-Talen* . „ 0.30

DEEL 71 (1931)

- N°. 1. D. PLOOIJ, *Matthew XIII, 48 B in the textual tradition* . . . . . f 0.40
 „ 2. R. VAN DER MEULEN, *Over een woord voor Hollanders in Spaansche archivalia* . . . . . „ 0.50
 „ 3. A. J. WENSINCK, *The article of determination in Arabic* . . . . . „ 0.40

DEEL 73 (1932)

- N°. 1. M. SCHÖNFELD, *Oe-relikten in Holland en Zeeland* . . . . . f 0.40
 „ 2. R. VAN DER MEULEN, *Nogmaals over een woord voor Hollanders in Spaansche archivalia* . . . . . „ 0.30
 „ 3. C. DE BOER, *Psycho-dynamies of Pseudo-dynamies?* . . . . . „ 0.40

DEEL 75 (1933)

- N°. 1. J. J. SALVERDA DE GRAVE, *Sur quelques composés Français formés au moyen de préfixes* . . . . . f 0.40
 „ 2. W. J. AALDERS, *Het woord existentie in het moderne wetenschappelijke spraakgebruik* . . . . . „ 0.80
 „ 3. JOS. SCHRIJNEN, *Het Latijn en de theorie van de Indo-Europeesche randtalen* . . . . . „ 0.40
 „ 4. N. VAN WIJK, *Das gegenseitige Verhältnis einiger Redaktionen der Ἀποστόλων ἁγίων βιβλος und die Entwicklungsgeschichte des Μέγα Αειμωνάριον* . . . . . „ 1.—
 „ 5. GERLACH ROYEN O. F. M., *Spraak en taal* . . . . . „ 0.40
 „ 6. A. J. WENSINCK, *On the relation between Ghazālī's Cosmology and his Mysticism* . . . . . „ 0.60

DEEL 77 (1934)

- N°. 1. G. G. KLOEKE, *De Amsterdamsche Volkstaal voorheen en thans* . . . f 0.60